

Recenzije i prikazi

doi: [10.21464/fi38315](https://doi.org/10.21464/fi38315)

Josip Sanko Rabar

Jednadžba ugone i neugode

Fragmenti neobično lude hipoteze

Naklada Ceres, Zagreb 2015.

»Pišem kako dišem, što udahnem to i izdahnem« – prema navodima Vitalija Bezrukova, tako je govorio ruski pjesnik Sergej Jesenjin. I to je istina. Djelo autora je neodvojivo od njegove biografije. Poznato je da su nerijetko velika djela isprepletana životnim iskustvom autora. Tako je i egzistencijalno duhovno djelo Josipa Sanka Rabara *Jednadžba ugone i neugode* isprepletano s njegovim iskustvom opisanim u autobiografskom romanu *Ludilo i obraćenje* (Naklada Pavičić, Zagreb 2014.).

1. Preobraćenje Savla u Pavla

U romanu *Ludilo i obraćenje* upoznajemo autora čiji je početak prikazan kao lutanje i traženje: prvotno neuspjeli zagrebački student fizike, kasnije uspješan student filozofije i sociologije; prvotno ateist, kasnije vjernik preobraćen u vatrama četiriju psihoza; prvotno novoljevičar, a kasnije Crkvi blizak kritičar represivnog sustava. Na početku gledamo Sanka kao strastvenoga hedonista, a kasnije – Josipa, otkrivača zakona ugone i neugode i zakona Križa.

Rođen u Zagrebu 1946. godine, Sanko Rabar odrastao je unutar okvira ideologije koja se formira, sa stalnom tendencijom da sve drugo deformira. Unatoč tomu, za Sanka Rabara ne možemo reći da je bio lojalan građanin unutar opasnog sustava. Već za rana, pisac će reći da se nije pretjerano zanimao za režim u kojem je živio. Ipak, vrlo rano nalazi pukotine kroz koje se njegova kritika prema režimu produbila i kasnije dobila čvrste oblike. Prozor u svijet dala mu je filmska umjetnost, kao i druga kulturna događanja koja je

autor promatrao i preispitivao uvijek u skladu sa svojim kritičkim duhom. Već u dobi od 15 godina postaje svjestan koliko je ekonomija u Jugoslaviji zaostala i koliko je nepovoljno biti hrvatski intelektualac. Krajem 60-ih oduševljava se časopisom *Praxis* da bi kasnije razotkrio njegovo režimsko lice. Uronjenost u dana političko-kulturna zbivanja pokušava razbiti iznenadna bolest. Naime, kronologija njegova unutarnjeg života obilježena je četirima gorkim psihozama koje su mu pokušale oteti tlo pod nogama, a upravo će one postati ključ za razumijevanje patnje, odnosno zakona ugone i neugode. Njegovo unutrašnje bolno iskustvo otvaralo je mnoga teodicejska pitanja te je tako postalo izvor nadahnuća. Iz obzora autora ovo je iskustvo opisano kao mistični put k raščlanjivanju životnih tajni.

2. Skriveni zakon

Reklame, medijski članci, pa i razni psihoterapeuti nastoje nas uvjeriti u krilaticu »vi zaslužujete da vam se događaju samo dobre stvari«. Zbog toga se na prijelazu stoljeća ukorijenio jedan 'feel good' mentalitet koji gleda na čovjeka kao na biće uvjetovano prirodnim, duševnim i društvenim zakonitostima. Upravo knjiga *Jednadžba ugone i neugode* predstavlja oporbu takvu razmišljanju.

Samo razmatranje možemo podijeliti u četiri cjeline. Iza uvoda slijedi prvi dio gdje Sanko Rabar vodi dijalog s tekstom Herberta Marcusea *Eros i civilizacija*. U drugom se dijelu autor osvrće ne knjigu Sigmunda Freuda *Nelagodnost u kulturi*. U trećem dijelu prevrednuje zakon ugone i neugode vodeći se mislima Edith Stein predočenim u dijelu *Znanost križa*. U četvrtom dijelu autor dijaloški komentira djelo Stipe Juriča, *Što je Bog rekao o patnji*.

Čuvstveni zakon koji autor izlaže u knjizi sastoji se u hipotezi da svaki pojedinac jednako uživa i pati, odnosno doživljava jednaki omjer ugone i neugode bez obzira na okolnosti. Vodeći se filozofijom, psihologijom, matematikom, religijom i drevnim književnim spisima, a ponajprije vlastitim iskustvom,

autor pokazuje i dokazuje kako nema ugone bez neugode, kako količinu ugone plaćamo jednakom količinom neugode, a jednakost se postiže tek na kraju životnog puta, tj. zakon jednakosti ugone i neugode vrijedi na razini života uzetoga kao cjeline. I baš kao da je ovo pravilo potvrđeno kod brojnih mislioca navednih u knjizi. Već Platon u Fedonu piše govorom Sokrata kako se s ugodom grabi i neugoda. Psihoanalitičar Sigmund Freud tvrdi kako »vrijednost koju duh pridaje erotskim potrebama odmah pada čim se do zadovoljenja može lako doći«. U budističkoj Visakhassuttami čitamo »za one, koji imaju stotinu ugoda, za njih postoji stotinu boli«. Friedrich Nietzsche dolazi do istog zaključka u finalu svog *Zaratustre*.

Intenzitet ugone i neugode pripada strogoj domeni subjektivnosti, zbog čega autor navodi kako nije riječ o pojavi, nego u subjektivnom doživljaju, odnosno »ugoda i neugoda smo mi«. Ovo je potkrijepljeno raznim primjerima u kojima su pojedinci u objektivno neugodnim situacijama doživljavali veliki intenzitet ugone i u objektivno povoljnim situacijama veliki intenzitet neugode. Život u stalnom stanju ugone ili neugode u ovozemaljskom životu, prema autoru, nije moguć. Štoviše, otvara se mogućnost pretpostavci da će nas zakon ugone i neugode pratiti i u vječnost.

Teško je ne primijetiti da takvo gledanje dovodi u pitanje zagrobni život koji monoteističke religije tumače kao pravedni sud koji će rezultirati nagradom ili kaznom koja se, bar prema pučkom vjerovanju, profilirala kao stanje vječne ugone ili neugode. No autor pretpostavlja da zakon ugone i neugode ne vrijedi samo u ovozemaljskome životu nego nastavlja vrijediti, u drugačijem obliku, i u *eshatonu*. S obzirom na to da je riječ o stvarnosti koja je vjerovana, a ne doživljena, ostavljen je golem prostor onomu što je neizrecivo i neopisivo. A neizrecivo je stoga što je *eshaton* s one strane životne jednadžbe. No ako bismo inzistirali na ovoj tvrdnji, mogli bismo reći u obranu: nakon ovozemaljskog života čovjek bi i u *eshatonu* doživljavao ugodu i neugodu, a da to ne isključuje stanje blaženstva. Blaženstvo je prema definiciji uzvišeno stanje koje je daleko iznad svih vidova ugone. Tako je i prema autoru »raj kombinacija ugone i neugode koja je ljubav, a pakao spoj užitka i boli koja je mržnja«.

3. *Ave Crux, spes unica!*

Mjesto kršćanske poruke i navještaja 'Radosne vijesti' zauzima posebno mjesto u Sankovoj knjizi. Upravo Križ, prema navodima autora, daje razlog za žrtvu, nadilaženje sebičnosti i smisao životu. Samo u smislu Križa

duša dobiva svoj temelj te je otvorenija Bogu. Snagom Križa postizemo da sama patnja u nama izaziva ljubav i sućut. Tako patnja, koja je neminovna u životu, znakom Križa postaje prilika da u nama oslobodi ljubav. Takvo tumačenje kršćanske poruke ide iznad ugone i neugode i otvara prostor da se pomoću neugode shvati spasenjsko značenje trpljenja.

Imajući sve to na umu, možemo zacijelo potvrditi da će knjiga poslužiti svima koji će u otvorenosti razumnog razlučivanja i vlastitog iskustva pristupiti analizi hipoteze. Tim više što ovo djelo, osim što progovara o stvarnosti koja pogađa svakog čovjeka bez obzira na to u kojem se vremenu nalazio, također potiče na razmišljanje i otkrivanje najviših vrednota pomoću kojih bi ostvario smisao najvišeg dobra. Zbog toga za ovakvo djelo možemo reći da je stalno aktualno, odnosno da je klasik za sva vremena.

Tomislav Smoljan

doi: [10.21464/fi38316](https://doi.org/10.21464/fi38316)

Krešimir Petković

Država i zločin

Politika i nasilje u Hrvatskoj 1990–2012.

Disput, Zagreb 2013.

Knjiga Krešimira Petkovića, politologa s nepomirljivim filozofskim erosom, doručena je doktorska disertacija obranjena 2011. godine na Fakultetu političkih znanosti s teom *Država i zločin: interpretacijska analiza kaznene politike u Republici Hrvatskoj*. Redukcija je to temeljnih Foucaultovih postulata o nasilnom karakteru društva i države povezana s analizom pojava nasilja u hrvatskom društvu u vrijeme Domovinskog rata i njegova poraća. Eklatantan je i gotovo udžbenički primjer suvremene analize javnih politika koja dubinski zahvaća određeni problem suvremenih društava povezujući ga s ozbiljnim teorijskim uporištima diskursa o nasilju, zasigurno najznačajnijeg filozofskog analitičara geneze nasilja Michela Foucaulta. Širina i dubina zahvaćenog problema ogleđa se u autorovu obuhvatu svih segmenata nasilja u promatranom razdoblju, čime, osim erudicije,